

Већ помињана комода изнад узглавља пуна је. Сајам је то био а на сајму да погубиш себе у новоме, и у ономе што ти је икад промакло. А промишља, неопростиво. И неопозиво. И сада, читаш луда главо, и несмирена душо.

Три дана сам навраћала на штанд Паидеие чекајући да се допреме две нове књиге Андреја Макина. Упорна и досадна. Кћи господина Живадиновића љубазна и стрпљива. Момчић који помаже насмејан. Можда у чуду због лудичаве упорности госпође у годинама (не и у најбољим, иза су). Не зна он шта ми Макинове прве сибирске приче значе. Које су ме нагнале да пронађем тај далеки Амур док ваља воде ка источним морима. И добијам две, новог Макина: *Земља поручника Шребера* и *С оне стране границе*.

Читам прво са повеликог низа. И некако је други Макин. Нема ничег од крчкања санти на леденом Амuru, нити сјајног француског заветаштања, нити оне миле и несрећне Рускиње која продаје орден свог оца да би га сахранила. Преда мном је футуристичка прича, постапокалиптично виђење опстанка света, уз немоћ да се досегне ни срећа, ни мир, нити смисао новог доба. Други је другачији Макин, с оне стране границе. Можда би прича о поручнику Шреберу истакла идеје блискости: задовољство постојања, способност праштања, части и храбрости. Могуће, читам.

Књиге Енеса Халиловића не промакну ми. Досадашње, и нови роман *Бекос*. Од критике хваљен и оспораван. Мени неважно. Упорна сам, баш као један од ликова из романа који то-

Пише: Гордана Влаховић

лико година трчи, а није од себе побегао. Ни од књиге, колико год да знаш писца (песника) у неким другим 'аљинама. Гласови у роману траже смисао и утеху. Њихова је прича невесела, тамна. Пуста је туга и невоља. Мрак од живота. Распад неба под којим су, и смо.

Без жеље да бацити сенку на роман личног и друштвеног пораза, уз све оне раније прочитане књиге, жудим да се подсетим пећине Алтамира, и *избрисаних вести* и пужева у време суше. Што би моја мати казала, најволим те. Давне из болести и здравље (2011):

Кад гледам пужеве мислим на песнике.

Не зато што их је лако згзгити,

Не зато што морају кућу да носе.

Кише доносе пужеве

Као што ратови наносе песнике.

...

Колико воде од кише нестане.

Толико мало стихова остане.

Па опет, дрзак,

Желим да певам.

Шта тек рећи за *Зидове*! Али, враћам се ручицу са сајамског убирања. Ред је поменути, (да би се други чудили) нађем књижицу песама Вилијама Блејка, уз дефинитивно да руко-

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

Не побећи од себе

писи не горе, уз превод Бојана Белића. Пре скоро два века, отвара се огледало универзалног у коме плива човек, микрокосмос. Стварност у човеку, и споља, не мора бити иста. И шта ме је очарало? (Можда коме учиним жао!) У новој књизи Ненада Ша-

поње (Прометеј) Близнац времена, и у пређашњим, најнеухватљивије је, лептир као, наша душа. Тражи она простор, да ли у песми. А тај давни, енглески чудак, верује у бесмртност душе, и време није огледало душе (Шапоња). Хоћу рећи, као ни умеће филозофије и поезије, ни антиподи страст и разум, тренутак и вечност, нису дати као досегнута могућност, осим песницима, оним још од Атакаме (Енес), и Блејку, двестагодишњем, и млађаном Ненаду, овдашњем Шапоњи.

Како изаћи са тог сваколиког вашаришта а не поздравити госпе из КОВ-а, које памтим по добру, и по једноме мимо свих.

Затечена сам књигом *Којих нема* (2008) јер двадесетак имама а ова ми је промакла. О Драшку Ређепу је реч, наравно. У уводнику пише: „Како промићу године наше несигурности и планетарног страха, све је више тамних, непостојећих зона наших адресара. Губимо, свако-

дневно. Уосталом, читуље нису од јуче најчитане рубрике локалних листова...“ Живи су они „мртви наши пријатељи којих још унемо да се сећамо, чијим досеткама још можемо да се насмешимо, благо, чија лица у сну и на јави... можемо да обновимо.“

И онда почињу *свици успомена* са Десанком којој је било „све допуштено и све опрштено“, па са Матићем, који је „све знао и све препознавао.“ Ниже се „богата промоција смисла епохе“ са глумцима, сликарима, песницима, неомеђеним сјајем једног богатог животног искуства. Промичу зајичајни полу-мрак, и чоја паорског краја; чује се виолиински жал Јанике Балажа за шидским вашаром, и тако све уз присећања на писма, разговоре, сусрете, путнике и путовања, те *свитке успомена*, непоновљивог, духовитог, оштроумног, свепознавајућег Драшка Ређепа.

И какве везе има што је књига штампана „још“ 2008. И што је ја дочитавам као јуче добијену! И док Чиплићев вивак лети преко Тисе, и док је Андрић по, Ређепу, за Бандића песник утехе, за овог читаоца Ређеп сам, маг је који даје смисао читања.

П.С. Треба ли рећи да Тања Ступар, Анте Томић, Богнар, књига једног госта са Кипра, *Источни медитеран*, чекају ред. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Повест путовања Владимир Гвозден (КЦВ „Милош Црњански“)

Пред читаоцима је есеј на тему путописа, односно о томе колико је путовање укорено у condition humaine, о чему сведочи вероватно најстарија путописно-фантастична приповест, написана у Египту у 19. веку пре нове ере - „Морнар бродоломник“. У овој књизи, објављеној у

едицији „Нова мисао“, Гвозден између осталог истиче да је то не само прва „огољена робинзо-нада у светској књижевности“ него „можда чак и први путопис, јер је врло вероватно да говори о проживљеном искуству“. Владимир Гвозден је професора светске и компаративне књижевности са теоријом књижевности на Универзитету у Новом Саду, као и гостујући професор и истраживач на више страних универзитета, те аутор низа књига, међу којима су „Српска путописна култура 1914-1940“, „Компаративна књижевност и култура: критички увод“, „Атмосфера краја“...

Повест путовања Владимира Гвоздена је књига која се бави путописом, односно о томе колико је путовање укорено у condition humaine, о чему сведочи вероватно најстарија путописно-фантастична приповест, написана у Египту у 19. веку пре нове ере - „Морнар бродоломник“. У овој књизи, објављеној у едицији „Нова мисао“, Гвозден између осталог истиче да је то не само прва „огољена робинзо-нада у светској књижевности“ него „можда чак и први путопис, јер је врло вероватно да говори о проживљеном искуству“. Владимир Гвозден је професора светске и компаративне књижевности са теоријом књижевности на Универзитету у Новом Саду, као и гостујући професор и истраживач на више страних универзитета, те аутор низа књига, међу којима су „Српска путописна култура 1914-1940“, „Компаративна књижевност и култура: критички увод“, „Атмосфера краја“...

Џез скице Србије Војислав Пантић (Књижевна радионица Радишић)

Прву домаћу публикацију која се бави искључиво српским џезом после Другог светског рата твори 135 одабраних текстова Војислава Пантића, објављених у различитим медијима од 1989. године до данас. Међу њима су есеји о српским џез велицима, репортаже са фестивала и концерата, интервјуи, текстови у књижицама ЦД издања, као и рецензије одабраних албума. Посебно поглавље чине прикази „Десет величанствених“ плоча српског џеза објављених до 1991. године, а међу великим јунацима књиге су иконе српског џеза: Војислав Бубиша Симић, Душко Гојковић, Мића Марковић, Лала Ковачевић, Лазар Тошић, Стејко Гут, Нада Кнежевић, Јован Маљковић и Милош Петровић. „Пантић поштује музички образованог читаоца и читаоца, али из сваког текста извире пријатна импресија да смо у љубави према џезу сви равноправни“, оцена је сарадника ДНК Николе Марковића. „Мит о џезу креирају не само музичари, већ и они који га маестрално овековечују, или из сенке стварају предуслове да се магија деси. И Воја Пантић је један од њих“...

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Мале есејизирание приповести

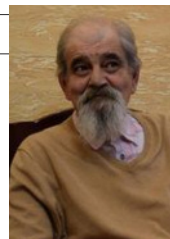
„Роман као држава и други огледи“ (Књижевноисторијска и есејистичка дела Милорада Павића, Културни центар Војводине „Милош Црњански“, Народна библиотека Србије, 2025)

Пише: Милан Р. Симић

Кроз своје огледи, Павић не истражује само књижевност, већ и културне, историјске и филозофске аспекте живота. Његова иновација у писању чини га важним књижевником у најширем светском оквиру јер поставља нове стандарде у приступу књижевности и позоришту. „Роман као држава и други огледи“ представља важан допринос књижевној теорији и пракси јер истражује концепт романа као динамичне форме која може да функционише као држава, што подразумева не само структуру и форму, већ и интеркултуралне и историјске аспекте. *Држава пропада ако у њој добро живе они који је руше, а лоше они који је одржавају*. Павићев оглед су често иновативни и креативни, његова иновација огледа су у употреби неортодоксних структура и техника и „ослобађању“ простора у коме читалац игра активну улогу у остварењу створеног књижевног света. Овакав приступ књижевности доводи до новог начина читања, где се текст не доживљава само као линеарна нарација, већ сложена мрежа значења и интерпретација. Павићев најпознатији роман, „Хазарски речник“, омогућава читаоцима да сами бирају редослед читања. У другим романима, Павић на аутентичан начин истражује време и сећање. Павићев стил је поетичан и играчки, текстови богати су алузијама на различите културе и традиције. Дакле, Павић је створио литерарни универзум који позива читаоце да се активно прикључе писцу у сталној доградњи његовог створеног универзума.

Павићеви узорци укључују неке од најпознатијих светских писаца. Посебно је инспирисан Борхесовим концептима бесконачности и парадокса, што се огледа и у свим његовим романима. *Борхес је знао да сваки писац ствара своје претходнике*. А ако је познато да је Борхесова књижевност настала храњењем других књига колико и животом, питање се само намеће: колико је Борхес створио својих претходника? Приметан је и утицај руске књижевности на Павића, доста простора у овој књизи посвећује Пушкину.

Кратак прегледа неких од огледа: „Одлазак Борхеса“: Овај оглед се бави утицајем аргентинског писца Борхеса на светску, али и његову књижевност. Борхес је познат по својим метафизичким и апстрактним концептима, а Павић појашњава како су Борхесове идеје о бесконачности, лавиринтима и парадоксима утицале на његов литерални универзум. У најкраћем запису „Александар Генис“, Павић анализира рад и утицај руског писца и критичара Алексан-

дра Гениса, који је познат по својим разматрањима о руској и светској култури. *Генис се тако поставио да он види Русију из Америке и Америку из Русије. И то преко Кине и Лао Цеа*. Прочитаваши „роман у фуснотама“ *Рајски путеви*, Павић нас уверава да на основу самих напомена испод црте читаоци могу да измаштају роман по својој вољи. Тим рукописом Петер Корнели међу првима је закорачио у књижевност XXI века и Павић му је пожелео добродошлицу. У тексту који је посвећен Андрићу, Павић истиче значај Андрићевих тема у данашњем контексту. Павић, на наше задовољство, не пише само о својим романима, већ и о позоришту, музици, месту књиге у времену пред нама, али и о писцима које је волео. Отуда нимало не изненађује да се осврнуо и на дела Горана Петровића, Радована Белог Марковића и Милоша Црњанског. Павић се фокусира на рад Горана Петровића, истражује његове књижевне иновације у писању, и оно што је најтеже: оригиналност. Радован Бели Марковић се прославио по свом специфичном језику и стилу. Његово писмо, начин изражавања и језик, обележени су дубоком емоцијом и оригиналним метафорама. Милоша Црњанског Павић не истражује само као књижевника, већ и као историјску фигуру.

Павићев оглед „Гатање као компјутерска игра“ истражује концепт гатања и предвиђања у књижевности поредећи га са механизам компјутерских игара. „Неколико речи о умору и позоришту које умире“: Павић разматра стање позоришта у савременом друштву, истичући његову дуговечност и промене које је претрпело током векова, трпи и у нашем времену, а које су неопходне. Свој допринос образложио је са намером и науком, али и значајем својих драма „Заувек и дан више“, „Кревет за троје“ и „Стаклени пуж“. Павићевски - интерактивно позориште:

у њему постоји и она друга завеса која пресеца по дужини гледалишта и бину творећи са оном првом, која одваја позоришце од гледалишта, нешто као златни крст у позоришном простору. У овој књизи, Павић нам нуди (за читалачко уживање) и огледи „Глинема армија“, пожељно је оглед прочитати пар пута, „Места посвећена опасности“, текст је заправо мала есејизирана приповест о генијалном Милошу Шобјажу који је као нико пре „костимирао простор“, и „Гаудијеве спаваће собе“ у којима *заувек царује*

И да закључимо. Одавно смо превазишли стари начин читања, хоћемо ли и када превазићи и овај садашњи? Хоћемо ли романи памтити по читаоцима који су их домаштавали, не и по ауторима? ■